

A gyermek Krisztus köntöskéje – A Kölnben őrzött ereklye képe a belvárosi főtemplom freskóján

A kölni Krisztus-köntös legendája IV. Béla magyar király (1235–1270) feleségének, Mária királynénak udvari káplánjához fűződik. A 33 évig keményen böjtölő pap legfőbb vágya volt, hogy Krisztust emberi alakban láthassa. Nem szenvedő férfiként, hanem nagyobbacska gyermekként. Álmában angyal jelent meg, és felszólította, hogy készíttessen köntöst a kis Jézus számára. A pap kék selyem köntöst (tunica) varratott, és mise bemutatásakor az oltárra helyezte. Átváltoztatás után a szent ostya a gyermek Jézus alakját vette fel, és a köntösbe öltözött. A csodás jelenés három órán át tartott, ezután a pap folytatta a misét. A köntös az oltáron maradt. Amikor a misén jelen lévő királyné megtudta a hosszú várakozás okát, a köntöst a királyi kincstárba helyezte. Évek múltán a Poroszországból (Prussiából) jött német lovagok parancsnokának – aki a tatárok ellen hathatósan segítette a királyt – Béla király jutalmul szabad választást engedett kincseiből. A lovag egyedül a köntöskét kérte. A király vonakodva bár, teljesítette a kérést, a köntöske bal ujját azonban levágta, és a Duna szigetén levő domonkos apácakolostornak adományozta, ahol lánya, a később szentté avatott Margit élt. A lovag az ereklyét aranyozott ládikában Kölnbe küldte nővérenek a fehér apácák Mária Magdolna kolostorába. Azonban ő maga és nővére is hamarosan meghalt, így az ereklye ismeretlenül lappangott a kolostorban kb. 150 évig. 1412-ben magyar zarándokok kutatták fel az ereklyét tartalmazó ládikát a kolostor kincstárában. A szokásos 7 évenkénti zarándoklatok során ettől kezdve népes magyar zarándokcsoport kereste fel a csodás ruhaereklyét is.¹

¹ Az eredeti latin szöveget két további német nyelvű változatával együtt alapos elemzéssel kiegészítve közli: NÉMETHY Lajos, *A gyermek Krisztus köntöskéje*, in *Magyar Sion* (1901) 358-371 és 458-473. Dolgozatában a következő műre támaszkodik: KORTH, Leonhard, *Der heilige Rock zu Köln*, in *Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein* 46 (1887) 48-71.

² NÉMETHY 362-363. Említi, hogy a mű kézírata – feltehetőleg a szerző, Fremperger eredeti írása – 1878 óta a Nemzeti Múzeum könyvtárának tulajdona. Némethy a nyomtatvány keletkezését 1485–1489 közé, W. Salgó Ágnes 1500 körüli időre helyezi. A nyomtatott mű alig néhány példánya ismert. Az Országos Széchényi Könyvtár azonban az említett kézíraton kívül egy nyomtatott példány tulajdonosa is. 2006 februárjában Nyizsnij Novgorodból került vissza Magyarországra egy a II. világháború végén elhurcolt kolligatum, amely a két kézirat mellett e nyomtatvány egy példányát tartalmazza. Eredetileg Kazinczy Ferenc tulajdonában volt. Ő adományozta a sárospataki kollégium könyvtárának. Erről a kolligatumba kötött példányról 2007-ben hason-

A történetet Thomas Fremperger, Miksa főherceg, majd III. Frigyes udvari káplánja írta meg, aki valószínűleg 1456-ban látta Budán, a Margitszigeten a köntös bal ujját, 1474-ben pedig Kölnben magát a köntöst. Műve 1484–1505 között nyomtatásban is megjelent Ludwig von Renchen kölni nyomdász munkájaként.²

THOMAS FREMPERGER MŰVÉNEK CÍMLAPJA

más kiadvány készült, amely az ősnymotvány és a korabeli kézirat faksimiléje mellett W. Salgó Ágnes tanulmányát is tartalmazza: FREMPERGER, Thomas, *Historia translationis tuniceae Jesu Christi* (az 1500 körül Ludwig von Renchen kölni nyomdájában megjelent ősnymotvány és a mű korabeli kéziratának hasonmása W. Salgó Ágnes tanulmányával; Országos Széchényi Könyvtár – Tiszán-inneni Református Egyházkerület Nagykönyvtára, Budapest – Sárospatak 2007).

A kölni Krisztus-köntösről lásd még: ZUBRICZKY Aladár, „A gyermek Jézus köntöskéje” *hit-tudományi szempontból*, in *Magyar Sion* (1901) 481-498; BÁLINT Sándor, *Karácsony, Húsvét, Pünkösöd* (Budapest 1989) 108-109; PÁSZTOR Lajos, *A magyarság vallásos élete a Jagellók korában* (Budapest 2000) 126-127; DIÓS István, *A kölni Krisztus-köntös*, in *Magyar Katolikus Lexikon VII* (Budapest 2002) 334; BÁLINT Sándor – BARNA Gábor, *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza* (Budapest 1994) 41.

A kölni, illetve aacheni magyar zarándoklatok egyébként már jóval régebben, a XIII. század óta szokásban voltak. I. (Nagy) Lajos király édesanyja, Erzsébet királyné 1357. évi aacheni zarándokútja, majd az aacheni magyar kápolna felépítése (1367) után a magyarok kapcsolata Aachennel folyamatosná vált. 1374-ben maga Nagy Lajos is járt a szent helyeken. E zarándoklatok folyamatosak voltak a XVIII. századig, II. József 1776. február 23-án kelt tiltó rendeletéig.³

A kölni ágostonrendi fehér apácák Mária Magdolna kolostorát Napóleon 1808. november 23-i rendelete szüntette meg. 1809-ben lebontották a temp-

A BUDAPEST-BELVÁROSI FŐTEMPLOM GÓTIKUS FALKÉPE

³ KIRÁLY Ilona, *Árpádházi Szent Margit és a sziget* (Budapest 1979) 149. Lokietek Erzsébet királyné az 1353-ban kapott külön pápai engedéllyel a szigeti zárdában is gyakran tartózkodhatott, nemcsak az óbudai klarissza kolostorban. Sőt még Nagy Lajos király is engedélyt kapott, hogy négytagú kíséretével meglátogathatja a (szigeti Nagyboldogasszony) kolostort. Mindketten ismerhették tehát a köntös-ereklye ott őrzött bal ujját és a vele kapcsolatos történetet. Erzsébet 1357-ben népes és fényes kísérettel járt Aachenben, hogy az ott őrzött relikviák előtt imádkozzon. A négy nagy ereklye: Szűz Mária, Szent József, Keresztelő Szent János és a kereszten függő Jézus ruhaereklyéi (BÁLINT – BARNA 37-38). Nagy Lajos 1374. évi zarándoklatáról: NÉMETHY 468. II. József tiltó rendeletéről: uo. 471.

⁴ NÉMETHY 472-473.

⁵ A falképet, illetve falképeket feltáró és helyreállító restaurátor-művész 2010-ben tette közzé a 2010. évi munkákat: DERDÁK Éva, *Leleteink a Budapesti Nagyboldogasszony plébániatemplom szentélyében*, in *Műemlékvédelem* LIV (2010) 6/391-403. A *Műemlékvédelem* ugyanezen számában foglalkoznak Horogszegi Tamás Pál, Szőke Balázs, Módy Péter, Kovács Eszter – Papp Adrienn kutatók a templommal kapcsolatos kutatási problémákkal és eredményekkel, Wehli Tünde művészettörténész pedig a Trónoló Madonna falképpel.

A feltárás és restaurálás folyamatát részletesen ismerteti: DERDÁK Éva, *Trónoló Madonna a gyermek Jézussal és Püspökszent. A Budapest belvárosi Nagyboldogasszony templom szentélyében 2010-ben újonnan felfedezett két gótikus falkép feltárása és helyreállítása*, in *Műtárgyvéde-*

lomot a mellette lévő városkapuval együtt, majd 1824-ben a zárda épületét is. A templom berendezése szétszóródott, a nevezetes köntösereklje eltűnt.⁴ 2010 márciusában került feltárára a budapesti belvárosi plébániatemplomban egy középkori falkép, amely a templom keleti falán az épület tengelyében a templom titulusának megfelelően a mennybe felvett Szűz Máriát ábrázolja a Gyermekekkel. Az égben, arany trónuson ülő megkoronázott Istenanya ölében áll a nagyobbacska, 5-6 éves korúnak ábrázolt Gyermekek. Kék alsóruhája fölött ugyancsak kék köntöst (tunica) visel. A kevés színnel megfestett freskón a kék szín dominál. Sötétebb feketés-kék háttérből, az ég kékjéből tüzesen villog elő a ruhák tiszta azurit kékje.⁵

A Gyermekek tunikája (köntöse) feltűnően hasonlít ahhoz a ruhaerekljéhez, amelyet Thomas Fremperger ösnyomtatványként megjelent művének címlapján két angyal tart pálcára fűzve (rövid, bő ujjak, középen két függőleges redő). A két ábrázolás lényegében azonos, ezért feltételezhető, hogy a Gyermekek felsőruhájaként a kölni ruhaerekljét festette meg a hajdani művész.

A gótikus freskó jó állapotban került elő, konzerválás után minimális restaurálást igényelt. Elsőrangú udvari festő műve lehet. Feltűnő azonban a kevés szín használata, különösen a piros színnel bánt takarékosan a művész. Oka talán éppen a kék szín kihangsúlyozása volt.⁶

Problémát okoz a Gyermekek jobb kezének értelmezése. A hasonló képeken virágot vagy almát tartó kéz ezúttal nyújtott ujjakkal vörös korongot tart. Ez az ábrázolás, amennyiben kopottsága nem vezeti félre a szemlélőt, az Eucharisziára is utalhat. Ezt az értelmezést támogatja a ruhaereklje képe, illet-

lem 2011 (Budapest 2013) 213-224. Ezen falképek alapos elemzésével és tágabb összefüggéseivel foglalkozik: PROKOPP Mária, *Újonnan felfedezett középkori falképek Pest város plébánia-templomának főhelyén*, in *Tanulmányok Budapest múltjából XXXVI* (2012) 7-22. A fülkét egykor fiálékkal díszített festett baldachin zárta. Töredékeit a templom kötára őrzi. Közölve: BODOR Imre, *A pesti Belvárosi Nagyboldogasszony főplébániatemplom középkori építéstörténete*, in *Műtárgyvédelem 2011* (Budapest 2013) 206-207. Legújabb irodalom: HEGEDŰS András (szerk.), *„Az idők tanúja.” A pesti Nagyboldogasszony templom története* (Budapest 2016). A templom kutatástörténetét és építéstörténetét, művelődéstörténeti vonatkozásait összefoglaló, műemléki értékeit elemző kötetben HOROGSZEGI Tamás tanulmánya foglalkozik a szentély falképeivel, köztük a 2010-ben feltárt Trónoló Madonna képpel is (76-78). Leírásában Dardák Éva, Prokopp Mária és Wehli Tünde megállapításait idézi, megemlítve, hogy egyelőre még nem alakult ki egységes álláspont a Madonna és a püspökszent-képek keletkezésével kapcsolatban.

⁶ Dr. Weiszburg Tamás és munkatársa, Bendő Zsolt (ELTE Kézettani Tanszék) megállapítása szerint a köntöske élénk kék színe tiszta, porrá zúzott azuritnak bizonyult, amelyet a friss meszelés felületébe dörzsöltek be. Az ég sötétebb kékjében kalcitot és jóval kevesebb azuritot (a köntös színének 1/5–1/6-od részét) mutattak ki, továbbá mangán-oxidot (fekete) és ólom-oxidot (fehér). Az igen drága azurit felhasználást nagy mennyisége valószínűsíti a kép nagy jelentőségén kívül a belföldi lelőhelyet. Alsó-magyarországi (Garam-menti) bányavárosokból, pl. Libetbányáról származhat. Szóba jöhet Rudabánya is. A kutatási adatokat dr. Lenkei Tibor ásvány és őslénytani

ve azon keresztül az átlényegülésre történő utalás vélhető szándéka. A bal kéz figyelmeztető mozdulattal felemelt mutatóujja a kép mondanivalóját hangsúlyozza.⁷

A GYERMEK JOBB KEZÉNEK KÉPE
(fotó: Hack Róbert)

Mind az építészettörténeti megfigyelések, mind a falképek művészettörténeti elemzése a XIV. századra helyezi a szentély mai, egyértelműen záródók számára történt kialakítását. I. Károly özvegye, Lokietek Erzsébet és Nagy Lajos kezdeményezésére a megélnkülő aacheni és kölni záródókat adhatták az indítékot. A pesti templomban Szt. Gellért testének Csanádra vitele után is maradtak tőle ereklyék. Ezek tiszteletére még I. András bővítette is a templomot.⁸ Erzsébet királyné Szt. Gellért kiváló tisztelője volt. A kiemelt jelentőségű épület földrajzi helyzeténél fogva is fontos szerepet töltött be. Az ország keleti feléből minden irányból ide, a révátkelőhelyhez torkollottak az utak, ide gyűltek össze a záródók.⁹

Az aacheni és kölni záródókat jelentősége Zsigmond korában sem csökkent. A köntöserekllye 1412. évi magyar záródók által történt tudatos megkeresése és megtalálásának ideje, a XV. sz. második évtizede Zsigmond király (1387–1437) életében döntő fontosságú volt. 1410-ben Zsigmondot német királlyá választották, majd 1414. november 8-án a kölni érsek

---

kutató bocsátotta rendelkezésre.

⁷ Krisztus emberi alakban, kezében az Oltáriszentséggel megjelenik egy eredetileg tabernákulum-ajtónak készült valenciai festményen. Az ábrázolás tehát nem szokatlan. Ellenvélemény hangzott el a köntöskével kapcsolatban is. Megkerestem dr. Diós Istvánt, aki megnyugtatót. Bátorításul szolgál, hogy az általa szerkesztett *Magyar Katolikus Lexikon* XVI. kötetében (Budapest 2013) feltételezésemet elfogadva „Kölni Krisztus-köntös. Freskó a Budapest–Belvárosi plébánia-templomban” aláírással közli a freskó képét.

⁸ BÁLINT – BARNA 56.

⁹ BÁLINT – BARNA 38. XIV. századi záródókjelvény képe. Feltűnően emlékeztet a pesti templom

Aachenben német királlyá koronázta őt. Az 1414-ben kezdődött Konstanzi Zsinaton 1415-ben elítélték Husz János cseh prédikátort. A huszita tanok erősen terjedtek Magyarországon is. Az 1414. és 1416. év végén Aachenben és Kölnben járó Zsigmond láthatta a nemrégén felfedezett jeles ereklyét.¹⁰ A budapest-belvárosi Nagyboldogasszony-templom a középkorban Pest szabad királyi városának plébániatemploma volt. Kegyura maga a király. Plébánosa ebben az időben az a Babocsay Gergely, akinek mint kegyeltjének Zsigmond 1398-ban nemességet és címet adományozott.¹¹ Ezen összefüggések további kutatást igényelnek.

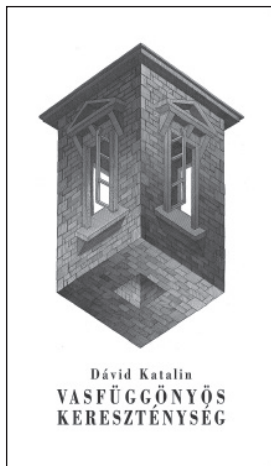
baldachinos fülkéjének falképére.

¹⁰ TAKÁCS Imre (szerk.), *Sigismundus rex et imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában (1387–1437)* (kiállítási katalógus; Budapest 2006) 43–44 (Kronológia. A Zsigmond személyéhez kötődő történeti események felsorolása).

¹¹ FEJÉR, Georgius, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* X. 8 (Budae 1843) 439. Babocsay Gergely Csentevölgyi Demeter kalocsai prépost barátja, aki pedig Zsigmond barátja és szintén udvari káplán volt és „fidelis commensalis”-a Zsigmondnak. Babocsay Gergely „capellanus noster specialis”-nak a király Csentevölgyi kedvéért nemességet és címeres levelet ad. Közli: NÉMETHY Lajos, *A pesti főtemplom története* (Budapest 1890) 45–46.

Dávid Katalin

VASFÜGGÖNYÖS KERESZTÉNYSÉG

A kötet Dávid Katalin művészettörténész készülő emlékiratainak az 1950–60-as évekről szóló anyagát tartalmazza a szerző által alapított és vezetett Művészettörténeti Dokumentációs Központ történetének bemutatásán keresztül: a Központ alapításától a pártállami gépezet általi elfoglalásáig és az alapító eltávolításáig. Az intézmény valóságos mentő központ volt, ahol apácák, papok, üldözött világjakaptak munkát, amivel életük, ha szűkösen is, de megoldódott. Ebbe a szellemi műhelybe, amely a diktatúrában is őrizte a szabadság világának egy darabját, és az 1950–60-as évekbeli magyarországi művészet, tudomány és lelkiség kiemelkedő alakjainak társaságába vezeti az olvasót az emlékirat.

168 oldal, puhafedeles. Ára: 1700 Ft

Harsányi Lajos

FEJJEL NAGYOBB MINDENKINÉL

REGÉNY SZENT LÁSZLÓ KIRÁLYRÓL

Harsányi Lajos történelmi regénye a tizenegyedik századi Magyarország zűrzavaros, ugyanakkor szenteket „termő” világába kalauzolja az Olvasót. Szent István halála után veszélybe kerül a kereszténység épp szárba szökkenő vetése. Az új erőre kapó pogányság belső és a Krisztushívőnek mondott Európa több évtizedes külső támadásainak Szent László keménykezű uralkodása vet véget. Ő terjeszti el hazánkban az akkor virágkorát élő lovagi eszméket, ő szilárdítja meg végleg a keresztény normákat, és ő szerez legendás hadvezéri képességeivel tekintélyt országunknak a környező népek között. A regény lapjain életre kelnek a történelemkönyvekből ismert személyek: Szent Gellért, Orseolo Péter, Vata, Álmos herceg, Könyves Kálmán, s általuk és a magával ragadó cselekmény által mi is részeseivé lehetünk az Árpád-kor sokszor vészterhes, mégis lélekemelő légkörének.

190 oldal, puhafedeles. Ára: 1400 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda • 1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974

www.szitkonyvek.hu